

לבדו – משמעות החיזור אחר הפכין הקטנים

מרן ראש הישיבה, הרב חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל

מתוך "אסופת מערכות", פרשת וישלח (עמ' ק"ה-ק"ב)

"ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו" (בראשית לב, כד) – 'אין כא-ל ישורון רוכב שמים בעזרך' (דברים לג, כו) רבי ברכיה בשם רבי סימון אמר: 'אין כא-ל – ומי כא-ל? – ישורון'. ישראל סבא. מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ב, יא) 'ונשגב ה' לבדו [ביום ההוא]', אף יעקב, 'ויותר יעקב לבדו' (בר"ר עז, א).

ולא באנו כאן לברר, מאי משמע שישראל סבא קרוי 'אל'.¹ ולא את זה באנו לבאר, מה טעם נתייחדה לו ליעקב אבינו דרגא מופלגה שכזו, בשעה זו דוקא? אלא שלכשנהא מבינים את ייחוד גדולת השעה, נשתכר ממילא, את הגדרת תכונתה של הדרגא שכינה חכמים "אל".

ובמה היה יעקב עסוק אותה שעה?

"ויותר יעקב לבדו" – אמר ר' אלעזר, שנשתייר על פכין קטנים כו' (חולין צא.).

שעתו זו של יעקב, עת שחיזר אחר ה'פכין קטנים', נראית לעינינו הבהות, שעה של קטנות. ומפתיע איפוא, שהלימוד על כחו של ישראל סבא, שיא וסוף הידבקותו במידות בוראו והידמותו לו, נקבע בפרשה זו דוקא. בדידה דוקא, הוא שזכה לייחוד שם מופלג זה. לא בארבע עשר שנות העמל בישיבת שם ועבר. לא בכ"ב שנות הנסיון בביתו של לבן – "עם לבן גרתי" – ותר"ג מצוות שמרתי" (בראשית לב, ה ורש"י). וגם לא בשעה שנאבק ושרה עם המלאך ויוכל. ועלינו לברר, מה עבודה חפונה בחיזור אחר "פכין קטנים", העשויה להעטיר בכתר זוהר שכזה.

ב. "ה' לבדו"

וכדי להבהיר סוגיא עמוקה זו, עלינו לפרש תחילה את עומקו של מקרא זה:

אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו (דברים ד, לה).

"ה' הוא האלוקים", משמע שהוא בעל הכחות כולם. לא רק שאין אלוק מבלעדי ה', אלא שהוא הבעלים המוחלט של כל כחות היצירה בעליונים ובתחתונים. שממנו הם יונקים, מכחו הם נפעלים, ואליו הם שבים. והשגחתו ית' היא לבדה המתפעלת אותם, ומשמשת בהם כחפצו. מה נתוסף אם כן בסיפיה דקרא – "אין עוד מלבדו"?

ופירוש דבר זה, מקובל בידינו מפי בעלי רוח הקודש. כי שתי בחינות חלוקות יש בהשגת האלוקות: כי הוא ית' "ממלא כל עלמין – וסובב כל עלמין". הבחינה המושגת בכלי חושינו המצומקים היא, שהוא ית' "סובב כל עלמין". כביכול פינה הקב"ה מקום ליצירת העולמות. אלא שהוא מקיף את כולם, משגיח עליהם, מושל בהם ומקיימם במאמרו. ובידינו אנו, להשיג מעט מדרכי ההשגחה, ולהתענג על זיו השכינה וכבודה, כפי שהיא מושגת בצמצום שלבותר צמצום בעולם העשייה דנן. השגה אנושית זו, נכללת ברישיה דקרא: "ה' הוא האלוקים".

אבל קושטא דמילתא, קב"ה "ממלא כל עלמין" כפשוטו. ומקרא מלא הוא: "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיה כג, כד). אין כלל מציאות אחרת, לבד ממצאות הבורא ית'. אין שום הוויה, לבד מהווייתו ית', ואין שום קיום נבדל מחיותו. "אתה הוא, עד שלא נברא העולם – אתה הוא, משנברא העולם" – הבריאה לא שינתה מאומה, באחדותו הפשוטה ית'. וכמאמר המשורר: "סובב את הכל, ומלא את כל, ובהיות הכל – אתה בכל... אין חוץ לך ואין בינותיך... ואין מקום דק ממך נחדל. ואינך נאצל מכל ונבדל, [אלא] אין מקום ריק ממך ונחדל" (שיר היחוד יום ג).

והוא האמור בסיפיה דקרא: "אין עוד מלבדו"!

אלא שדעתנו שלנו, אמנם סובבת ומשגת בחינה זו בכללות. ובודאי צרכים אנו להאמין ולידע מקרא זה: "את השמים ואת הארץ אני מלא". וזהו גם כן עומק כוונת מקרא ראשון של פרשת שמע – "ה' אחד". אבל אין חושינו יכולים לעכל, להבין ולהשיג דבר זה על בוריו. ועל כן אף לא הורשינו להתבונן ולחקור בדבר. ונמסרה לנו הבחינה

¹ וכיוצא בזה, עוד דרשו חכמים: "ויצב שם מזבח ויקרא לו א-ל אלוהי ישראל" (בראשית לג, כ) – ויקרא לו ליעקב אל. ומי קראו אל? אלוהי ישראל" (מגילה יח). ולביאור העניין, עיי' רמב"ן וגר"א (וע"ע מאור ושמש דברים לג, כו). וצריך לדברי הגר"ח מוולוז'ין בביאור 'צלם אלוהים' בו נברא אדם (הובאו באסופות לפרשת בראשית: "קדימה ואיחור במעשי בראשית").

האחרת – "סובב כל עלמין" – בה הורשינו ואף נצטוינו לחקורץ ועבודתינו בפועל בהאי עלמא אכן מושתתת על מהלך ספירת 'מלכות', שמשמעה השגחה [דברים עמוקים אלו נתפרשו ב'נפש החיים' שער ג, מסוף פרק ב' ואילך ע"ש].

ג. "ביום ההוא"

אלא שמבין השיטין הרינו קוראים עוד במקרא זה, שבשעה שקיבלו ישראל את התורה ונזדככו מזוהמתו של נחש (שבת קמה:...) – אכן זכו להשיג בחוש גם את הבחינה העמוקה של "ממלא כל עלמין". שכן המקרא אומר: "אתה הראית לדעת... אין עוד מלבדו". ו'ראיה' ודאי משמעה, השגה חושית:

כשנתן הקב"ה את התורה, פתח להם שבעה רקיעים. וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחידי (רש"י דברים שם).

והרינו למדים מכללא, שלעתיד לבוא, בעולם התיקון, כשתשלם ההזדככות מן החטא הקדמוני, נשוב לטעום בחוש השגה עמוקה זו. אז נהא הדר זכין להכרה הבהירה והמוחשית, שאין קיום לשום ממשות, מלבדו ית'.

והרינו טועמים מעתה בעומק מחודש, את צופו של מקרא זה:

ונשגב ה' לבדו ביום ההוא."

"ביום ההוא" – בעולם התיקון – נהא זכין ל'ונשגב' מחודש. "ה' לבדו"!

וזהו גם כן תורפו של מקרא: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט). כי כהיום הזה אנו משיגים שתי בחינות חלוקות: דעתינו משגת אמנם את אחדותו הפשוטה ית'. אבל חושים המגושמים, אינם מעכלים רק את הבחינה של 'מלכות' – בדידה, קב"ה והעולם הם, כביכול, שניים. אבל "ביום ההוא" יהיה גם "שמו – דרכי הגילוי וההשגה – אחד", כשם שהוא עצמו אחד.

ד. עצות מרחוק

ובדעתינו לפרוט השגות אצילות אלו, לפרוטות. למטבע קטנה, שנוכל לקבעה בכלי הדעת המצומצמים שלנו. בכלי ההשגה השפלים של עלמא הדין, אנו מבינים שדבריה של תורה ותלמודה, מעשים של מצוה, מידות טובות, עיסוקים של דבקות ותפילה, מרבים כבוד שמים. שהם משמשים בגלוי, כלים של ביטוי, לסדרי אצילות. אבל אין בידינו להשיג, איך משתקפת הווייתו ית', בעשיות של חולין. ב'פכין קטנים' של יומיום.

אבל משאנו משיגים – ואפילו מקופיא, כתבנית דמות השגתינו בהאי עלמא – ש"אין עוד מלבדו", מקבלות עשיותינו כולן מעמד מחודש. מימד חדש. כי כל מעשה ועשייה שאנו פועלים בעולמות – גם עשיות של חולין – מגבלים הוויית של קדושה, ומשמשים כלי שרת בתיקון העולמות. גם אם אין דעתינו משגת כיצד דברי חולין הללו עולים למעלה.

ואם נבוא לשרטט תבנית לדברים כדמות השגתינו הדלה, הרי הדיבורים מזומנים לנו, מוכנים ועומדים בלשונו של הרמב"ם:

...שלא המציאה החכמה האלוקית שום דבר לבטלה. ושכל הנבראים תחת גג הירח, האדם הוא הנכבד שבהם, ושתכלית כל המין האנושי הוא, השגת המושכלות. [ו]אם כן, מדוע המציא ה' כל בני אדם שאינם משיגים מושכל. ואנחנו רואים, שרוב בני אדם ריקים ממדע, רודפי התאוות. והאדם המלומד הפרוש, נדיר ופלאי, לא ימצא אלא באחד הדורות.

התשובה, שכל מציאות אותן הנבראים כו', לשרת את אותו היחיד כו'. ושמה יאמר אדם, והלא אנו רואים אדם טיפש וכסיל, יש לו נחת בעולם ואינו יגע בו, ואחרים משרתים אותו ועושים מלאכתו כו'? סיבת נחת אותו הכסיל, מפני שגם הוא משרת לאדם שהוא מטרת הבורא.

כי בעבור הנאתו, או בעשרו ושלטונו, יצוה עבדיו לבנות ארמון ענקי, או לנטוע כרם גדול, כדרך שעושים המלכים או המתדמים להם. ויהיה אותו הארמון מוכן לחסיד שיבוא במשך הזמן באחד הימים, לחסות בצל קיר מקירות אותו ארמון, ותהיה בכך הצלתו ממוות. ושיוקח מאותו כרם כמות של יין באחד הימים, כדי לעשות צרי, להציל אדם שלם שנשכו אפעה. כך היא הנהגת ה' יתעלה ויתרומם וחכמתו, ששיעבד את הטבע, עצות מרחוק אמונה אומן (הקדמה לפירוש המשנה).

ובעולם העתיד, עולם של "ונשגב ה' לבדו", נהא משיגים דברים אלו כהווייתן, בתחושה ממשית.

ה. "בשביל ישראל"

ובידינו לטעום טעימה ענוגה קלה מצוף עולם העתיד, מבדי מאמר חכמים דלהלן:

לעתיד לבוא, מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר כל שעסק בה, יבוא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים כו'. נכנסה לפניו מלכות רומי תחילה כו'.

אמר להם הקב"ה, במאי עסקתם? אומרים לפניו, רבש"ע, הרבה שווקים תיקנו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו – וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה, שוטים שבעולם! כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם כו' (ע"ז ב:).

ותמוהה טענתם של האומות בעמדם לפני הקב"ה: "וכלם לא עשינו אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה". הטענות של סרק יטענו לפני המקום? ומהו תורפו של הויכוח שבין קב"ה לבינים?

וכך מהלך הדברים. כי בקושטא, אכן לא נתכנו השווקים והמרחצאות וכל כסף וזהב שבעולם, רק כה לשרת בדרכים עוקפות את האדם השלם. אלא שכלי ההשגה שלנו, מצומקים מכדי לחוש בדבר במוחש. ולעתיד לבוא, אף אומות העולם נמי ישיגו שמץ דבר. שכשיאיר אורו של הקב"ה בעולם באספקלריא המאירה, יגיעו כל באי עולם להכרה בהירה זו.

או אז יטענו אומות העולם, ובצדק, שאיגלאי מילתא למפרע, שכל אותה שעה שהיו עסוקים לכאורה בקידום ענייניהם הקטנוניים, כל הפעולות הגדולות והמעשים הכבירים שפעלו הם בעולם לרווחתם, לא נועדו בעצם אלא לשרת את ישראל. אלמלא שווקים שהתקינו, אלמלא מרחצאות שבנו, לולא דרכים נרחבות שסללו – שמא היה קיום לבתי מדרשות בעולם. השווקים, הקלו את דרכי הפרנסה. הנתיבות שסללו, קיצרו את הדרכים. המרחצאות, הביאו הרווחה. וריבוי הכסף והזהב, השרו שפע בעולם. וכל אלו שימשו ביד ישראל העוסקין בתורה. ונמצא אם כן, שאכן יש להם חלק בתורתם.

ושמור בידינו, מעשה נאה בעניין. היה זה שנים אחדות טרם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. האימפריה הרוסית דאז שלטה על פולניה. וכדי שיוכלו להעביר במהירות ויעילות חטיבות צבאיות לפולין המתמרדת, ועל מנת לאפשר לצאר (-הקיסר הרוסי) שליטה איתנה במרחבי האימפריה, מאימת הקומוניסטים שהחלו אז לשאת ראש – סללו קו רכבת בין פטרבורג לורשה. רכבת שהיתה חונה באחת מתחנותיה, סמוך לעיירה וולוז'ין הקטנה.

וממילא אף נתקצרה להם הדרך, לבני הישיבות שרצו לבוא בשערי הישיבה הגדולה המפורסמת שבעיירה. וזאת למודעי, עיירה זו, קטנה היתה, שרועה בצדי דרכים. והאורחות שהובילו אליה, היו ממילא, צרים, רפושים ומשובשים. וטירדה מרובה היתה צפויה בימים מקדם, למי שאבה לבוא בשעריה. ומשנסלל קו הרכבת, רווח להם לבני הישיבה באחת. נחסך מהם טלטול הדרכים הכבד. ויותר מכן, ימי בטלת הטלטלה המרובים.

באחד הימים, נסעו בה ר' חיים הלוי ובנו ר' וועלוול, יחד עם ר' ברוך בר תלמידו המובהק, בדרכם וולוז'ינה. ר' ברוך בר נזכר אותה שעה במאמר זה, והכריז תמיהתו באזני רבו: "תאמר ש'פוניע' זה (- כינוי לרוסים בפי היהודים) יטען לעתיד לבוא, שלא סלל פסים אלו אלא עבורינו. שלא נתכוין אלא לסול דרך לישיבת וולוז'ין. אתמהא. והן בעולם האמת עסקינו, ובשעה של עמידה לפני הקב"ה. מהיכן איפוא העוז ונחישות המצח, לענות טענה שקרית שכזו?

רמז ר' חיים לר' וועלווע בנו, והלה השיב מניה וביה, כדברי האמת שנתבררו לפנינו. אדרבא, היא הנותנת! בעלמא דדין, כלל לא היה עולה על דעתו של 'פוניע' לטעון טענת הבל שכזו. דוקא בעולם האמת, שם תתגלה לו האמת במערומיה. שם יבין שמסילותיו לא נועדו לשרת את חייליו, ולא להגן על שלטונו מאימת התקוממות המדינות הכפופות לו. ואפשר עוד, שמסילות אלו, סופן שאף לא יועילו לו לצאר, לשרתו במטרתו. שם בההוא עלמא, אכן יתברר לו שהיעד המוכרז לנתיבה זו, המטרה האמיתית המתוכננת לה משמיא, אכן היתה נסיעתנו. וננו. ובצדק ידרוש ויבקש חלק בעמל תורתנו.

ומשיבם הקב"ה, שאמנם כדברכם כן הוא. זו אכן היתה מטרת ההשגחה בספקה לכם את היכולת, התבונה והרצון לפעולותיכם. אבל אתם, לשם עצמכם לבד עשיתם. ומעשים של חולין ורשות, לעולם הולכים אחר הכוונה.

ו. חיי עולם

ובידינו לטוות מעתה את הנפקא מינה להנהגתינו בהאי עלמא, בידיעה ש"אין עוד מלבדו".

אדם השרוי בעולם של חומר ומוקף בכל צדדיו בהוויות של גשם, עלול להתעלם מאמת עמוקה זו. עשוי הוא להתפתות לראות במעטה המוחש החיצון, הויה החולקת שם לעצמה. ולבנות ולנהל את עולמו מתוך השקפת הסתכלות גסה זו.

היבט זה, הנהגה זו, דוחקים את רגלי השכינה. השקפת הסתכלות זו, מפרדת מנפשו של החווה אותה, את הנשמה האלוקית החיה בקרבו. ונקודת החיות האלוקית הקיימת בו, הולכת ומתעמעמת. עד שאינו חש כמעט את נשמת אלוק השופעת בו, ומשפיעה בו חיות דקדושה.

לעומת זה, צורת קיום הנושאת עמה את ההרגשה המתמדת של "אין עוד מלבדו". חיים הנושאים בחובם את ההכרה הדעתנית, של "ממלא כל עלמין". טוענים את הסגולה, לראות, לחוש ולהפעיל בכל נקודה חומרית הסוכנת בו והמקפת את חייו, את הנקודה האלוקית המפכה בה ובו. על ידי כך הופכים חייו לשמש רצף של התקשרות והתמזגות באינסופיות ה'לבדו'. זוהי למעשה, התפיסה השלימה ביותר, של חיים המתוכנים בתוך מצע של נצחיות. וכך הנשמה האלוקית שבקרבו מתעוררת. ואש הנקודה האלוקית הגנוזה בחביונו מתלבה.

כי כאמור, מעשים של רשות, הולכים אחר הכוונה.

ז. יעקב – לבדו

ובזה הרינו קרבים בדחילו, למעלת ה'לבדו' של יעקב. דרגה שבאה ליה ביטוי דוקא ברגע שחזר על פכים קטנים.

אילו היה טורח בחפצי שמים – לא היה בזה ביטוי למעלתו. אף הפשוט שבפשוטים מחזר אחר ספר תורה. ואילו היה מחזר אחר חפצים של מצוה, ומתעלם מחפצים של חולין – היה דבר זה מבטא את התחושה, שחפצים אלו יתירים הם. לא ברור למה נועדו, ובדין הוא שלא לטרוח ולחזר אחריהם.

משחזר יעקב ונסתכן וחיזר אחרי אותן ה'פכין', גילה דעתו שאין הפרש מהותי, בין פרשיות שבתפילין, לבין אלו. ששניהם כאחד, נועד להם שימוש של מצוה. אלו כאלו, הם כלים בעבודה שנתכנו לו. ומשחש שנשמטו הללו מידו, השיג שהוא נחסר מן הכלים שהיו בידו. ויהא הוא והעולם חסרים תיקון מן התיקונים.

ולכן דוקא הרגע בו הטריח וסיכן יעקב את עצמו על אותן ה'פכים', הוא רגע ההתגלות האלוקית המושלמת ביותר שבו. אז התעצמה הדביקות בהויית ה"אין עוד מלבדו" – עד שהעפיל לדרגא של "מי כא-ל? – ישורון".

מה הקב"ה כתוב בו, 'ונשגב ה' לבדו' – אף יעקב, 'ויוותר יעקב לבדו'!

<http://www.kby.org.il/hebrew/torat-yavneh/view.asp?id=5921>